

DOMENIUL DE DOCTORAT: FILOLOGIE

ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE

**PROZA LUI FĂNUȘ NEAGU –
TEMATICĂ ȘI STRUCTURĂ**

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC,

PROF.UNIV.DR. DUGNEANU PAUL

**STUDENT DOCTORAND,
ILIE (PETREA) MĂDĂLINA-GABRIELA**

CAPITOLUL I

1.1. Personalitatea lui Fănuș Neagu în contextul generației '60

1.1.1. Generația '60 – Coordonate generale – continuitate/discontinuitate; receptare critică.

Peisajul literar românesc s-a schimbat la începutul deceniului al șaptelea prin apariția și apoi contribuția Generației '60.

Având în vedere contextul social și politic al epocii, destalinizarea după Congresul al XX-lea PCUS și al desovietizării (înfățișarea destalinizării de la noi), Generația '60 a intrat în scenă în momentul cel mai nimerit. Născuți, majoritatea, în anii '30, scriitorii ei au debutat, cu puține excepții, în anii '60. S-a făcut un enorm caz în timpul ceaușismului de spiritul Congresului al IX-lea al P.C.R. care ar fi stat la originea afirmării unei adevărate literaturi, după un deceniu și jumătate de dogmatism. Congresul care îl adusese pe Ceaușescu la putere profitase, la rândul lui, de desovietizare. Până la instaurarea național-comunismului, în anii '70, scriitorii au avut șansa unui dezgheț ideologic.

Când a apărut primul volum de povestiri semnat de Fănuș Neagu (1959, *Ningea în Bărăgan*) literatura română nu se afla sub o zodie favorabilă. (...) Creația literară continuă să suporte apăsările proprii unei relații de severă subalternitate față de ideologia politică a vremii. Paradoxala formula a *realismului socialist* nu-și epuizase resursele de nefastă autoritate. Restrângerile și mai ales constrângerile sunt deopotrivă tematice și artistice. Schemele paralele realității, sau chiar în opziție cu ea, tind să facă din talentul artistic o calitate facultativă, dacă nu de-a dreptul periculoasă, în cazul că ar fi cutezat să se manifeste dincolo de marginile lor. Pare de ajuns acum ca scriitorul să urmeze fără abatere un număr limitat de trasee epice și să execute, fără adaosuri imaginative, câteva *exerciții impuse*. Realizările nu și-au depășit conjunctura și submediocritatea, iar titlurile lor, celebre pe atunci, nu mai spun astăzi nimic.

1.2. Creația lui Fănuș Neagu între tradiție și contemporaneitate, între continuitate și noutate, între originalitate și unicitate

Reprezentant incontestabil al generației '60, Fănuș Neagu se impune în proza românească printr-o originalitate care se evidențiază atât în raport cu unii dintre predecesori, dar și cu scriitorii generației sale. Proza lui Fănuș Neagu respiră originalitate și – în opinia mea – unicitate prin toate palierele discursului narativ (topos, atmosferă, actanți/personaje, limbaj care pendulează între conotativ și denotativ, onomastică, diversitatea problematicilor abordate subscrise însă unei viziuni inovatoare asupra unei lumi în devenire).

Fănuș Neagu este un prozator al câmpiei, al bălților dunărene, al Bărăganului, al deltei și într-o anumită extensie spațială, al Dobrogei. Natura acestor spații – când spații limită, când spații ale evadării – constituie un veritabil topos în romanele și nuvelele scriitorului. Bărăganul și de altfel toată câmpia Brăilei se constituie în viziunea lui Fănuș Neagu ca "*axis mundi*", iar această viziune se transpune și ulterior se decodifică în scrierile sale.

Întinderea Bărăganului și a Câmpiei Brăilei, învolburarea Dunării și a bălților sunt spații cu o simbolică ce pare indescifrabilă, căci natura se manifestă când misterioasă, când aparent favorabilă, dar, în fapt, ciudată chiar malefică. Spațiul brăilean, în toată dimensiunea sa și cu care pare a fi contopit Fănuș Neagu, topos ce nu poate fi negat de nimeni și devenit din cadru natural însuși personaj prezent în nuvelele și povestirile scriitorului ce parțin lumii rurale, respiră într-o anvergură și în scrierile cu subiect citadin.

Toposul decodificat în creația lui Fănuș Neagu care pare un imaginar, dar care își are sursa în realitatea spațială și temporală pe cât de ciudată pe atât de inefabilă, romantică și agresivă deopotrivă, conturează o atmosferă ce trimite spre *balcanism* sau *sfera balcanică*, ceea ce depășește, se detașează de *orientalismul* din "Isarlîkul" lui Ion Barbu.

CAPITOLUL II

2.1. Atmosfera în scrierile fănușiene:natura, spațiul,timpul

2.1.1. *Natura*

Atmosfera scrierilor lui Fănuș Neagu respiră din aerul Câmpiei Brăilei și a lacurilor dunărene, din acest spațiu-matrice. Spațiul este dominat de o natură bizară- deși se spune că ascunde în ea misterul și farmecul apelor – fiind când închinată forțelor benefice, când celor malefice. Spațiul și natura în creațiile fănușiene se constituie deopotrivă în topos-uri în care se desfășoară întâmplări ce vizează, în genere, drame și destine neîmplinite, dar și personaje atât timp când natura reverberează la trăirile indivizilor, iar indivizii se regăsesc în stihiiile naturii sau în misterul și armonia ei. Câmpia, bălțile dunărene și bălțile brăilene se în- cifrează, dar se decodifică în simbol care reușește să-și aducă acasă personajele dezrădăcinate și plimbate oriunde și oricând. Este prezent dorul de casă și marchează existența tumultoasă a eroilor. Câmpia brăileană este un teritoriu ridicat la valoarea de spațiu mito- logic făcând ca întâmplările și personajele să se învâluie, oarecum, de aburul legendei, un spirit al legendei care pendulează însă între sacralitatea și indescifrabilul fir al legendei ar- haice, tradiționale și cel al legendei moderne care trimite spre poveste și o simplă credință și de ce nu, superstiție.

Natura este când sublimă, respiră armonie, culoare, mirosuri ce liniștesc dar și stârnesc simțurile și tot ea este violentă, ucigătoare de liniște și armonie. Infinite ipoztaze ale naturii-cadru și natura-personaj. Natura este privită cu ochi pătrunzători, contemplată cu gândul dus departe și cu simțurile stârnite și receptive la dăruirea ei întru armonia sufletului.

Natura, când se îngână noaptea cu ziua, respiră de miros de laur, de foșnet de plop. Este privită cu ochi pătrunzători căci Ea este un microcosmos dădător de frumuseți dar tot Ea este asemenea celui care o privește, o ființă [sub ochii mei se naștea o zi uscățivă și autoritară]. Și în totul, natura se deschide, se dăruiește celui care o contemplă prin ochi ce se desprind din locul de unde este privită [șezusem, începînd de la 3 noaptea, pe veranda vilei prevăzută cu uși-ferestre, ca să prind clipa]. Ușa-fereastra simbol al aceluia *aici-acolo, aproape-depart*e, pragul pe care omul în

viața tradițională îl receptă și acceptă ca pe un dat înscris în infinitul universului. Plină de mister este natura la asfințit, dar mai ales în noapte. Lumina lunii învăluie totul într-un abur și de aici inefabilul, dar și necunoscutul.

Aceeași natură-martor a ceea ce avea să se întâmple în locul unde ea este primitoare și care se manifestă asemenea celor care aveau să participe la întâmplări, ea fiind însăși dăruită cu viață.

EA, natura atotstăpânitoare, este și rea și ucigătoare. Benefică, bine-voitoare cândva, malefică, rău-voitoare pentru mersul lumii și destinul omului, altcândva. Când seceta pune stăpânire pe spațiul Câmpiei dunărene și al Dobrogei, este respingătoare.

Acel tot al câmpiei dunărene, al Bărăganului și al bălților Brăilei și al Dobrogei, cu natura misterioasă, fermecătoare, dar și agresivă se conturează din însăși descrierile manifestărilor acestui element al universului, al infinitului.

Rămânând în același spirit al câmpiei, al stepei, al Dobrogei ce trimite spre atmosfera balcanică, surprindem imaginea contrastantă a verilor românești cu suflu balcanic cu acel de la Ohrid, din Macedonia, pe care Pala Ghinescu din povestirea “Valea fără iarnă” o pictează prin cuvinte care s-au diluat în timp, căci eroul-pictor considera pe atunci, când își petrecea verile la Ohrid și poate că mai apoi nu mai credea. Bucureștiul, orașul arborilor emblematici, îi schimbase modul de a trăi, mentalitatea.

Splendoare și grotesc, sublim și kisch. Două prezențe ale mediului natural și respective uman și cultural care se interferează, dar se și opun, intră în contradicție. Evident, în aceste performări ale scrisului lui Fănuș Neagu, decodificăm însăși personalitatea sa cu însăși ființa sa care se prezintă lumii într-o controversă permanentă.

2.1.2. Spațiul

Prozator al câmpiei, al bălților dunărene și prin extensie al Dobrogei, Fănuș Neagu este în totul scrierilor sale, un prozator al unui spațiu-matrice. Oriunde s-ar afla, în bălțile și ostroavele Dunării, în locurile spre care au evadat din varii motive, protagoniștii din proza lui Fănuș Neagu își raportează orice întâmplare trăită la ținuturile brăilene. Spațiul în care trăiesc actanții evenimentelor din proza lui Fănuș Neagu se poate defini prin coordonatele – AICI(spațiul în care trăiesc) și DEPARTE(spațiul în care evadează). Dar cele două coordonate se suprimă într-una singură – ACASĂ. Acest ACASĂ are o simbolică aparte. Acasă eroii își trăiesc evenimente,

întâmplări, ce este dat lumii rurale și de care nu se pot desprinde. Acasă se întorc dezrădăcinații. Acasă este refugiul.

Spațiul limită//spațiul delimitat este mereu acel ACASĂ, de unde pleacă sau se întorc prota- goniștii sau unde rămân să-și urmeze un destin de oameni uneori decăzuți, agresivi, iar alte- ori în căutarea unei încercări de a evada. De aceea, acest loc este și fermecat prin frumusețea lui, locul bun dar și locul rău, ucigător de suflete.

Locul bun dădător de liniște grație armoniei naturii este în același timp și un loc blestemat, misterios, plin de magie. Un spațiu-limită/un spațiu delimitat în care frumosul și binele se interferează cu blestemul, cu decânteul, cu maleficul magiei. Locul rău este întotdeauna nerodnic, aducător de rău, întotdeauna ca un sens negativ. Locurile rele sunt fie de natură geografică – malul, cotul, mlaștina, pădurea, iar altele devin nefaste pentru că s-a întâmplat ceva rău pe ele – loc unde au jucat ielele, loc blestemat, locul unde s-a produs un vârtej, loc al blestemului sau al farmecelor, al crimei.

Acasă este spațiul limită/spațiul delimitat, iar casa, curtea sunt simboluri ale locului bun, dar și ale locului rău. Este locul bun căci aici oamenii, bărbatul și femeia se iubesc cu patimă, se urăsc, dar se și dăruie unul-altuia cu o frenezie a simțurilor rar întâlnite. Este și locul rău căci casa apare deseori părăsită, distrusă

Spațiul Bărăganului și balta Brăilei sunt locuri spre care se îndreaptă bucureștenii, indiferent de cum arată spațiul trăirilor de altădată și cum răspund la chemarea acelor locuri și la întoarcerea acasă.

În nomadismul lor, eroii lui Fănuș Neagu privesc altfel Casa de demult, deși se întorc acolo. Spiritul casei este pus în legătură cu drumul, cu Aventura și de aici viziunea drumului dis- continuu, cu întreruperi ce atrag răul, în fapt, neîmplinirea, dezrădăcinarea, inadptarea. Eroii citadini aparțin altei lumi, pe care poate și-o ceează pentru a se elibera de o anume frustrare a îndepărtării de Acasă.

2.1.3 Timpul

Protagoniștii scrierilor lui Fănuș Neagu își trăiesc destinul într-o relație care ține poate de ancestral, de ideea sorții (ce ți-e scris în frunte ți-e pus) și care se împlinește, indiferent pe oriunde și oricând îi duce valul (în fapt destinul), raportat la spațiul dunărean. Acel oriunde și orcând sunt

două coordonate ale existenței umane, care evident, trimit spre spațiu și timp și ca urmare scrierile fănușiene mărturisesc despre spațiul și timpul în care eoi săi își trăiesc diferitele momente ale vieții, cu întâmplări ce țin de bine și de rău, de romantism și agresivitate, de sublim și grotesc.

Spațiul indiferent de dimensiuni în raportul acasă/străinătate, aici/depart, se supune unei singure coordonate în creația lui Fănuș Neagu și anume TIMPUL, care este mereu altul; întâmplările, trăirile se manifestă la răsăritul soarelui, la amiază, ora când adie zefirul, la mijlocul lui august, primăvara când Dunărea urcă malul în curte, seara, (...) asfințitul care se întindea larg. Aceste unități de timp, cu totul metaforice și plastice din punctul de vedere al palierului lingvistic, trimit, ca și în cazul viziunii scriitorului asupra spațiului, spre mentalitatea poporului român privind timpul.

Timpul are însușiri proprii în viziunea lui Fănuș Neagu ca și în mentalul poporului român. Este un fapt concret, are o existență obiectivă. El este tentacular căci totul este într-o continuă mișcare, este eternitate, trece dincolo, este vulnerabil căci se poate risipi peste tot și oricând, acolo, nu știi unde, și de aceea poate fi pipăit în orice lucru și, risipindu-se devine și acolo moale, de nerecunoscut, devine efemer. Timpul acceptat sau nu ca etern și efemer, dar oricum este, el este o coordonată a existenței omului, aparține, se integrează în spațiu - vezi Bărganul, Dunărea -, acel *dincolo*, *acolo* și iar *dincolo*. Și apoi timpul bălților. Ca o cale de sinucidere – imprevizibilă atitudine de refuz al omului - astfel de timp care mișcă totul în spațiul cu care scriitorul empatizează, dar mai ales neașteptata, chiar incredibila personificare a timpului Bărganului: timp masochist și pe care o putem accepta căci în viziunea scriitorului acest timp aduce viață, dar și moarte (repetiția secvenței viață-moarte) accentuează dramatismul existenței umane într-un spațiu spre care scriitorul se întoarce mereu, pe care-l adoră, dar știe și înțelege că și într-un astfel de spațiu, timpul este ireversibil și se confundă cu însăși destinul fiecăruia din oamenii locului

Timpul bălților, timpul Bărganului, acel Aici și Acolo, Aproape și Depart, se răstrânge în momente ale zilei și ale omului, fixate după mentalitatea și viziunea locuitorilor acestor spații. Nicăieri nu apare ora, ziua, fixate fizic, matematic, ele sunt stabilite având ca termen de referință momente ale zilei sau momente ale omului.

CAPITOLUL III

1. Obiceiuri - credințe – sărbătoare

În viziunea lui Fănuș Neagu obiceiurile, sărbătoarea cu întreg ceremonialul său capătă valențe ce trimit deseori spre o desacralizare care pare să atingă absurdul, neînțelesul, nefirescul. Pentru a descifra această valență, se impune să parcurgem un traseu al mutațiilor în practicarea obiceiurilor și sărbătorilor de la tradiție la contemporaneitate în însuși spațiul rural cotidian, să spunem, autentic. Sărbătoarea, în contextul performării, implică sacrul și profanul, mitul și ritul, magia și realitatea, ludiul și chiar carnavalescul. Sărbătoarea reprezintă în integralitatea sa viziuni asupra vieții și lumii sau imaginarul colectiv.

Sărbătoarea prin performarea obiceiului ce implică mitul, ritul, actul și gestul magic se constituie într-un fenomen complex indiscutabil legat de ideea de religie populară, definită ca o fațetă vie a religiei trăită deoarece aceasta corespunde dorinței oamenilor de a avea o legătură cu divinul, în relații mai directe, imediate și mai rentabile.

În viața tradițională, spațiul în care trăia individul, prezenta conotații sociale. Evenimentele desfășurate în vatra satului sau în afara acesteia nu se supuneau unei dialectici magic/real, ci unei osmoze între cele două, sub auspiciile sacrului.

În mentalitatea populară și, evident în derularea evenimentelor din satul traditional, practicile de factură magică sunt consacrate unui topos familiar, dovadă de netăgăduit că orice dimensiune și coordonată a vieții și a lumii are, în gândirea arhaică, un caracter concret, indestructibil legat de cotidian. Nu întâmplător acest topos familiar, cunoscut prin experiență sau revelație.

Tipuri de spații în cadrul cărora performează obiceiul, în fapt credința / mitul ce se manifestă prin rit, ritual sau ceremonial în întregul creației lui Fănuș Neagu (povestiri, nuvele, anumite secvențe ale romanelor). Decodificarea însă relevă o anumită viziune a scriitorului ce trimite spre însăși desacralizarea sărbătorii, pe toate palierele sale, în societatea contemporană.

Contemporaneitatea dezavuează sacrul, ritualurile devin ceremonialuri, în fapt, desfășurări de evenimente supuse unei reinventări a tradiției.

Sărbătoarea se definește acum ca și altă dată, prin dans, cântec, ingestia hranei, băutură, frenezie dar fiecare element din sistemica sărbătorii stă sub semnul mutațiilor. Analiza manifestării fiecăruia dintre aceste elemente din perspectiva raportului sacru-profan în contextul sărbătorescului permite să diferențiem performarea celor doi termeni ai raportului evidențiat în societatea arhaică și respectiv societatea modernă.

Mutația semantică a sacrului și profanului, transferul de la relația de diferență la cea de reuniune a celor două calități ale timpului, în raportul cotidian-sărbătorec evidențiază că procesul de continuitate și discontinuitate care se manifestă în procesul desacralizării, în ansamblu, constituie un moment din istoria mentalității și particularizând, din evoluția sau poate involuția culturii, istoriei și prihologiei unei colectivități tradiționale.

Desacralizarea evidentă în manifestarea obiceiurilor, a ceremonialurilor în spațiul rural, fenomen firesc și determinat de raportul dialectic trecut-prezent, de evoluția mentalității populare, capătă la Fănuș Neagu dimensiuni ce par ieșite din comun. O viziune ce ține dincolo de desacralizare, de absurd și nu de puține ori de grotesc.

Din atitudinea protagonistului scrierii suprarealiste, ca de altfel din atitudinea creatorului, se degajă o anume angoasă pe care încearcă să o depășească prin negare, printr-o fantezie eliberată de rigiditatea normelor sociale tradiționale. Descifrăm în atitudinea în organizarea sărbătorii de Ajun, o schimbare totală de viziune a omului contemporan privind obiceiul, tradiția. În paginile romanului lui Fănuș Neagu ce alcătuiesc secvența spectacolului din Ajun ul sărbătorii, asistăm la identitatea unui oraș cu totul alta decât cea a spațiului rural. Dar spre deosebire de ceea ce în etnologie se definește ca reinventare tradiției performată, în general, la nivelul festivalurilor, la Fănuș Neagu asistăm la o negare totală a tradiției. Este un alt tip de cod simbolic și de comunicare culturală.

CAPITOLUL IV

1. Întâmplări și Destine

Existența eroilor lui Fănuș Neagu stă sub semnul unei realități în care se manifestă pitorescul dar și bizarul, tragicul și comicul, senzaționalul și grotescul.

Lumea dunăreană stă sub semnul destinului, fie el bun sau rău, știe să se bucure de fiecare plăcere a vieții, să bea, să mănânce, să-și caute un loc unde crede că-i va fi mai bine. Deasupra tuturor lucrurilor și speranțelor omenești este făcut un umbrar care nu lasă să pătrundă lumina fericirii. Dunărea este cea care le călăuzește destinul, tragicul este cel care-i împinge spre păcat, iar viața lor trece pentru că aceasta este legea firii. Destinul destul de greu al indivizilor este dublat de comportamentul violent. Dramele sunt firești, reacțiile normale, deosebit este doar modul în care ele sunt prezentate. Protagonștii sunt construiți din fapte banale, dar autorul reușește să facă din aceste lucruri simple, adevărate destine. Îmbinarea faptelor cotidiene, înclinația eroilor spre o dorință normală de chef și voie-bună, petreceri stropite cu vin din belșug, toate acestea duc la construirea unor destine. Întâmplările și personajele fănușiene din nuvele ori povestiri au menirea să accentueze și să facă cunoscute unele obiceiuri practice în zonă și totodată să dezvăluie mentalități și comportamente ce trimit spre alte dimensiuni ale existenței lor (relații familiale, relații erotice, relații sociale), în totalitate un întreg univers rural, dar și citadin care însă trimite tot spre spațiul bălților și câmpiilor brăilene. Peisajele acestor locuri sunt un adevărat pretext, fiind spațiul cu care Dumnezeu a fost darnic, dând locuri misterioase, dar pline de tot ce și-au dorit oamenii simpli, comuni, cu destine universale.

Fatalitatea, alături de clima capricioasă a Bărăganului, domină destinele acestor oameni. Autorul ne prezintă lumea lui așa cum este ea, ca în realitate, fără să omită ceva, lumea cu bune și cu rele. Toate aceste personaje sunt contruite într-un anume fel, tipic, unic și original, pentru a oglindi lumea care alcătuiește universal său.

Portretele protagoniștilor sunt realizate cu mare finețe, sensibilitate, cu un limbaj deosebit, fără să lase să-i scape nici cel mai mic amănunt. Atât personajele pozitive – îndrăgostiții, cât și cele negative – hoții, bandiții, escrocii, se bucură de o portretizare reușită, realizată cu un acut simț al psihologului, dar și al creatorului înzestrat cu disponibilități artistice desăvârșite. Eroii negative sunt conturați prin stăpânirea perfectă a argoului și a comportamentului care trimite spre violență și uneori, culgaritate, grotesc absolut. Fănuș Neagu este scriitorul care a creat imagini spectaculoase, fie ele și artificiale, care au dus la dezvoltarea imaginației cititorului. Registrele limbajului, de la procedeele artistice, la tehnicile narrative și figurile de stil șochează, totul fiind inedit, spectaculos, nemaîntâlnit până la el. Spiritul pătrunzător, puternic se poate observa în întreaga opera. Din lucruri aparent banale el construiește ceva neașteptat, ceva extraordinar. Faptele prezentate sunt ale unei lumi comune, simple, uneori rudimentare, dare le capătă sub puterea creatoare a scriitorului, valoare de destin.

Abilitatea este punctul de referință a scriitorului; el a reușit, în stil propriu, să îmbine frumosul cu urâtul, poeticul cu grotescul și absurdul, firescul cu bizarul. A reușit să aducă în prim-planul creațiilor sale omul simplu dar și intelectualul citadin, cu toate trăirile lor din care nu lipsesc păcatul, spovedania, durerea și bucuria. Lumea sa este înclinată spre chef și voie-bună, însoțită de umorul specific dunărean, suferința trebuie tratată repede la birt, dragostea consumată cu dulceața vârstei, dar presărată cu violența fizică și verbală; mediul rural, dacă din întâmplare lipsește, este realizat cu rapiditate un univers rural artificial. Protagonii sunt plimbați, deseori, cu sau fără voia lor prin toată țara și nu numai – am putea spune pe oriunde și peste tot - dar dorul de apă, de mlaștină, melci și stuf, îi aduce mereu acasă. Viața banală, monotona, lipsită de perspectivă, obscură lasă o umbră peste satul dunărean. Dorințele celor de aici sunt minime, se mulțumesc cu nimic, dar speră în ceva, undeva, mai bun și mai bine. Deși chinuite, personajele nu sunt lipsite de speranță și destinele lor reușesc să meargă mai departe. Personajele negative sunt conturate destul de colorat și penalizate de la început prin realizarea portretelor. Sunt personaje comunicative, dornice de viață și aventură, volubile și cu o filozofie originală. Lumea prozatorului este cea reală, fără să fie falsificată și reprezintă universal său, buimăceala fiind o trăsătură a reprezentanților bălților dunărene prezentate de autor. În această buimăceală se regăsește și bizarul și tragic-comicul și pitorescul, categorii estetice prin care se definește comportamentul protagoniștilor din scrierile lui Fănuș Neagu și cărora în raport cu derularea destinului și a întâmplărilor trăite de fiecare erou, dar și de întreaga colectivitate, se pot adăuga, grotescul, picarescul, dramaticul,

magicul, poeticul și toate acestea decodificabile printr-o lectură și respectiv, analiză profundă și obiectivă. Mediul în care trăiesc personajele își pune amprenta supra comportamentului și modului de gândire încercând mereu să se autodepășească. Fănuș Neagu a luat câte ceva din firescul existențial: violența verbală, cruzimea, primitivitatea, femeia, iubirea, umorul, vagabondajul, teme și motive întâlnite, de altfel, și în operele altor scriitori printre care: Panait Istrati, Cezar Petrescu, Liviu Rebreanu, Ion Creangă, acestea devenind, am putea spune, emblematice pentru fiecare generație de scriitori. Viața țăranului dunărean este oglindită, fără ezitare, în operele sale, temă esențială a creației lui Fănuș Neagu și-i dă acesteia seva existențială. Omul acestor locuri, când prielnice, când distrugătoare pentru existența individului, pare că dispune evenimentele, trăirile, sentimentele speranțele iluzorii întâlnite în viața de zi cu zi. Nu suntem surprinși de excepțional, banalul este scos la iveală asociat cu omul simplu ce își duce destinul, așa cum i-a fost dat, fără mari perspective. Cu acest om simplu empatizează scriitorul reușind dintr-un fapt banal trait de eroul său să creeze un destin. Această capacitate și disponibilitate creatoare a lui Fănuș Neagu este cartea de vizită a literaturii generației '60. Întâlnim evenimente și personaje macabre care își urmează destinul nemilos. Legile proprii sunt cele după care se ghidează protagoniștii. Viața lor se scurge conform destinelor. În fața cititorului evenimentele se prezintă obiectiv, din perspectiva și viziunea scriitorului. Se pare că această obiectivitate are un caracter moralizator. Tragicul respire din desfășurarea întâmplărilor și destinul își urmează cursul. Banalul este prezent și în nuvelistica și povestirile fănușiene, acesta fiind decodificabil din înseși elementele/motivele folclorice tradiționale. Situațiile limită ale personajelor sunt gradate în mod corespunzător, ele datorându-se unor evenimente dure și trimit spre dramatism.

Fănuș Neagu surprinde printr-o subtilă și indiscutabilă analiză a dramelor existențiale , a destinelor oamenilor simpli din spațiul rural, dar și a intelectualilor din spațiul citadin și, îndeosebi destinul artistului. Individul, în genere, indiferent cărui spațiu îi aparține, o structură plasmatică, flexibilă, nu se conformează tipologiilor canonice riguroase. Personajele sale sunt moderne prin spiritul lor de aventură și prin voința lor generatoare de dramatic și tragic. Sunt naturale, condiție firească a acestor personaje marcate de o mare tensiune existențială, sunt ființe exaltate și de o vitalitate aspră, trăind într-o perfectă comuniune cu natura.

Prin construcția amplă a personajelor, prin măreția gesticulațiilor și manifestărilor firii, proza fănușiană respiră impresia de forță, de robustețe, culoare și trăire intensă.

CAPITOLUL V

1. Motive și Simboluri

În capitolele anterioare demersului nostru, referindu-ne la atmosfera prozei lui Fănuș Neagu, la întâmplările și destinele protagoniștilor am evedențiat lumea rurală din ținutul Bărăganului și a bălților Brăilei, dar și lumea citadină cu trăirile oamenilor, cu obiceiurile și credințele lor. În derularea întâmplărilor, a obiceiurilor surprindem credințe, rituri și gesturi, și acte magice care trimit spre mituri și simboluri ancestrale. Nu vom aborda problema teoretică a mitului, a relației cu miturile, *in extenso*, pentru a nu da discursului nostru o tentă etnografică sau antropologică. Vom face ănsă câteva referiri și aprecieri de ansamblu al acestor probleme pentru a evidenția relația, pe cât posibil, a mitului, simbolurilor, în special, cu teme, motive literare. Problematica mitului, a ritualului, a ritului și a relațiilor dintre ele a constituit de-a lungul timpului o preocupare, aproape constantă, a studiilor de istorie comparată a religiilor, filozofiei, antropologiei, sociologiei, psihologiei, etnografiei sau istoriei culturale, fiecare disciplină adoptând argumente, care să concorde cu propriile necesități de cercetare. Având în vedere această problemă, privind argumente și definiții ce stau în atenția diferitelor discipline, nu constituie o coordonată esențială a demersului nostru, vom face referiri doar la aspecte ce trimit spre literatură și artă, în genere.

În încercările de a defini mitul și relațiile acestuia cu ritul – la câteva dintre ele referindu-ne și noi – și ulterior în cercetările etnografice privind legătura legendelor, basmelor, obiceiurilor cu mitul, se evidențiază performarea simbolurilor care trimite atât spre o realitate ancestrală, dar și la formele artei, a culturii, în genere.

În acest sens studiul miturilor și al simbolurilor de către etnologi sau filozofi ai culturii din diferite etape ale istoriei civilizației și aparținând diferitelor culturi – de la cea universală la cele locale/zonale, printre care și cultura și civilizația românească – relevă că în structura unui mit sau în semnificația unui simbol, descoperim aceleași particularități ale gândirii arhaice care și-a pus amprenta pe lumea imaginarului. După ce mitul, în evoluția societății și a mentalității omenirii nu s-a mai manifestat ca *modus vivendi*, s-a retras din realitatea cotidiană, cedând în fața cunoștințelor

despre lume aparținând științei, vocabularul mitologic a devenit un bun al artei care l-a menținut și l-a îmbogățit cu noi simboluri de tip estetic și artistic. Astfel, mitul ca și simbolul, se laicizează iar prin demitizare se transformă într-o structură poetică. Se evidențiază astfel o relație biunivocă de performare între mit și simbol, care în evoluția istorică se transferă în imagine artistică și metaforă, încât se subliniază de către analiștii filozofiei și gândirii mitice, dar și de cei ai gândirii lumii modern, de puterea de persuasiune a simbolului egală cu cea a mitului. În timp, simboluri arhaice transfigurează domeniile artei, trecând în alte domenii ale culturii, în alte limbaje și coduri, luând forma unor semne simboluri laicizate și instituționalizate – aspecte ce nu stau în atenția noastră în acest demers. Analiza istorică și/sau comparativă a acestor aspect evidențiază permanența și persistența, totodată, culturală cât și marea circulație a unor simboluri. În majoritate aceste simboluri sunt matrici prezente în subconștientul colectiv al popoarelor și au devenit tipare, modele pentru elaborarea simbolurilor tuturor produselor imaginației colective a umanității.

Apa, deseori este folosită în practicile tradiționale ale poporului român în anumite rituri de stimulare a recoltelor când prin cale magică se încearcă invocarea ploii, dar și în riturile de oprire a ploilor când acestea deveneau distrugătoare. Apa, are în mod evident, putere benefică dar și malefică. Este un simbol ambivalent și în aceste două ipostaze de manifestare apare și în scrierile lui Fănuș Neagu. Simbolul devine motiv, iar motivul trimite spre simboluri ancestrale. Apele Dunării adună în ele toate trăirile oamenilor locului. Dunărea cu malurile ei, cu prundișurile ei, cu curgerea ei, cu opririle ei, este un element constant al simbolului apei, este însăși viața acestor oameni trăitori aici. Destinul oamenilor se împletește cu mersul/curgerea Dunării, cu misterul dar și cu violența, cu fărădelegile ei. Dunărea este înzestrată cu însușiri omenești căci este , cum am subliniat, însăși viața în toate ipostazele ei.

Admirabile reprezentări ale Dunării, când frumoasă, liniștită, când urâtă, rea, asemenea trăirilor omului înfrățit cu Ea. Scriitorul se extaziază în fața acestui izvor al vieții, dar și îl reneagă pentru fărădelegile pe care le poate și deseori le provoacă prin suferințele trăitorilor în aceste ținuturi unde Ea este stăpână. Limbajul descrierilor Dunării alternează între sublime, poetic și grotesc. Indiscutabilă interferență/comuniune între trăire și cuvânt. Dunărea cu întreaga ei frenezie, de la ipostaza de prietenă liniștită, amoroasă, la cea de ființă urăcioasă, concentrează în curgerea ei misterele universului: timpul, viața, moartea. Evident și indiscutabil, deși indescifrabil, Apa, este unul din elementele esențiale din care s-a făurit universal, în miturile cosmogice ale popoarelor. Desăvârșită imagine a Dunării, în care se întrepătrund, meditația, frenezia iubirii

pentru marile mistere, pentru miticul și fabulosul trăirilor prin această stihie cu toate valențele ei de simbol al lumii arhaice, dar și a lumii modern.

Apa dădătoare de viață, dar și distrugătoare atunci când ploile prin abundența lor distrug recolte, apa distrugătoare atunci când nu vine desi este așteptată ca o binefacere; dar seceta e secetă și apa este ea însăși supusă nebinecuvântării.

Apa dădătoare de viață este asociată din punct de vedere al motivelor literare, cu *fântâna*, aceasta fiind simbol și motiv.

Știutor al acestor credințe și rituri, empatizând permanent cu sau esența acestora, Fănuș Neagu aduce în prim-planul nuvelei "*Fîntîna*", motivul și simbolul acestui loc din viața comunității rurale și totodată element esențial al spiritualității arhaice și tradiționale. În prim-planul narațiunii, ca temă centrală – am putea spune se conturează comuniunea dintre fântânar și apa binefăcătoare în toate practicile.

Lipsa apei - izvor de viață – generează trăiri sufletești ce stau sub semnul dramaticului. Așteptarea apei și întârzierea apariției ei transformă suferința inițială, dezamăgirea, într-un aproape dezechilibru psihic.

Dunărea, ostrovul, râul, fântâna sunt simboluri și motive care trimit spre același element esențial al existenței umane, APA, cu simbolistica ei complexă și pe cât de profundă pe atât nu ușor de descifrat, însă generatoare de meditației asupra vieții și morții, deopotrivă.

Un alt motiv constant în creația lui Fănuș Neagu este LUNA care trimite spre o simbolistică plină de profunzime și spre o gândire mitică. Așadar decodificăm o nouă relație/interdependență și/sau interferență între mit și simbol, între mit-simbol și imaginarul artistic și/sau poetic. Descifrând, pe cât posibil, simbolistica lunii, înțelegem și constanța motivului lunii în literatură, artă, în genere, și în cazul nostru, în creația lui Fănuș Neagu.

În viziunea lui Fănuș neagu, LUNA este motiv și evident simbol, scriitorul investind-o cu trăsături omenești, căci ASTRUL nopții este protectorul dar și confidentul trăirilor profunde ale protagoniștilor desi par a fi doar spirite elementare, gregare. Personajele acționează conform principiului libertății.

Nu întâmplător astrul luminează în nopțile în care personajele își trăiesc cu patimă dragostea, deseori, nepermisă sau neacceptată de cei din jur, când se comport asemenea unor bizari pentru a-și ascunde frustrările. Luna face jocul morții și al regenerării, al veșnicei întoarceri la extazul și prea-plinul vieții dintr-o stare și existență comună, anostă.

CAPITOLUL VI

1. „Lumea de atmosferă” în povestiri și nuvele. Exemplificări

Prezentarea problematicii abordate de Fănuș Neagu în scrierile sale, de la atmosferă la teme, motive, simboluri, din perspectiva sintagmatică impune, în opinia noastră, și o prezentare din perspectiva paradigmatică pentru a surprinde de la ansamblu la detaliu, de la general la particular – am putea spune – sensurile narațiunilor ce au constituit texte-suport în demersul nostru din capitolele anterioare. Aspecte analizate în viziune de ansamblu, în capitolele anterioare, se regroupează în fiecare dintre nuvele și povestiri, în particular. Ca urmare, orice studiu al creației lui Fănuș Neagu implică și o interpretare de tipul general-particular sau particular-general, cele două ipostaze ducând spre conturarea și definirea, în cele din urmă, a ansamblului. Vom încerca, pe cât posibil, să argumentăm acest aspect analizând/ prezentând câteva din narațiunile scriitorului în realizarea cărora atinge superlativul absolut.

Această lume este constituită dintr-o multitudine de elemente (spații, personaje, vestimentație, gesturi, comportamente, obiecte, credințe, legende) și care sunt redată în cvasi-totalitatea lor și subsumate unei interpretări mitologice, fiind evidentă inserția unei serii de arhetipuri mitice convertite în basme, legend, credințe, superstiții. O caracteristică pragmatică dominantă a întregii clase a textelor de atmosferă este faptul că admit o interpretare mitologică, ceea ce înseamnă că în structura lor de adâncime sunt întotdeauna integrate o serie de arhetipuri mitice.

Într-o etapă intermediară a generării textului, miturile se convertesc în basme și legende. Această structură textuală intermediară poate fi doar implicată abuziv în literatura de atmosferă, urmând deci să fie reconstituită de lector în procesul receptării. Ea poate fi însă și explicită, deci este posibil ca, într-o creație de atmosferă cititorul să găsească inserate basme și legende. Acestea pot fi socializate, arhicunoscute într-un spațiu cultural, pot fi redescoperiri ale unor creații colective demult uitate sau cunoscute eronat până să fie reactualizate în acest text sau pot reprezenta creații cu caracter de unicat, aparținând emițătorului unui text. În acest din urmă caz, nu este vorba de

basme și legende propriu-zise, ci de creații constituite după modelul acestora din urmă și caracterizate prin faptul că atât personajele acelu text cât și emițătorul și receptorul său se raportează la ele ca la niște basme și legende autentice.

Ecoul stepei

Textul povestirii se concentrează în totalitate pe rolul magic și gesturile ritualice ale unora din spiritele care se înscriu în sistemul de credințe / superstiții ale spiritualității românești. Faptul că în gândirea arhaică și tradițională se consideră că acestea se inserează în viața cotidiană și răspund unor cerințe ale omului și comunică cu acesta, ne aflăm în fața unui plan al realității care însă alternează cu planul magicului.

Referitor la simbolistica și semnele ce sunt inserate în ființele și manifestările spiridușilor și ale drăcușorilor (spirite-personaje).

În textul fănușian, spiridușii și drăcușorii sunt înzestrați cu atributele din credințele arhaice și tradiționale, dar poartă o anume denumire redată metaforic printr-o culoare sau piatră prețioasă, cu o anume simbolistică și care îi încarcă cu alte attribute magice. Astfel mitul devine simbol și semn și se convertește, în cele din urmă, în imagine artistică.

Mit-simbol-semn-poveste, toate acestea sunt manifestări ale spiritualității ancestrale, pe de o parte, și ale creației, imaginației artistice, pe de altă parte, într-o scriitură ce evidențiază indiscutabil talentul unui scriitor de mare profunzime a viziunii unice despre lume, despre însăși misterele acesteia. O filozofie proprie, pornind din adâncuri până la reiterarea ei într-o creație literară desăvârșită. Realitate-vis-fantastic toate converg și impresionează prin trăiri, prin mesaj. Atmosfera ce degajă mister, fantastic, realitate și/sau vis o regăsim în bălțile Brăilei, a stepei, a câmpiei dunărene. Insulele, ostroavele, ascund duhuri care ies pentru a proteja sau a distruge. Nu întâmplător întâlnim credința despre spiriduși, pitici, care translatează de la mit la simbol și apoi la motiv, în creațiile scriitorilor ce aparțin acestor spații.

O lume de atmosferă pe care o acceptăm cu fantasticul său, a cărei mistere încercăm să le descifrăm, dar a cărei esență ne este imposibil a o înțelege. Și în totul, creații de o valoare artistică, estetică deosebită, iar simplitatea discursului narativ o profundă filozofie de viață. Fantasticul, supranaturalul îl regăsim și în atmosfera în care actantul principal este vrăjitoarea, iar actul ritualic este cel de vrajă.

Îndepărtându-se de valorile morale ale comunității, în special cu normele etice ale societăților arhaice și tradiționale și întrând în contradicție cu ele, vrăjitoarea – putem considera în opinia mea – este ceea ce sociologia și psihologia denumesc anormalitate și/sau devianță. Abordăm aceste fenomene deoarece mentalitatea arhaică și tradițională depozitează în credințe străvechi, obiceiuri populare, proverbe și legende ceea ce își imaginează poporul român cu privire la diferite forme de anormalitate. Și totodată prin aceste fenomene anormalitate și/sau devianță se strică rânduiala dintotdeauna și asistăm la existența principiului a lumii întoarse pe dos. În toate aceste manifestări decodificăm un imaginar socio-cultural românesc. Imaginarul cuprinde vise, reverii, fantasmе, mituri, utopii, ideologii. Strict legată de imaginar se află problematica imaginii sociale ce trimite spre abordarea și cercetarea mentalității, reprezentărilor, matricelor culturale, conștiinței individuale și colective.

Vagabonzii Crăciunului

Asistăm în derularea întâmplărilor ce constituie subiectul povestirii, la practicarea credințelor, a riturilor/gesturilor ritualice în două ipostaze: în prima parte totul se petrece după reguli/norme ancestrale, iar în a doua parte participăm la o petrecere, în fapt, de Anul Nou într-o altă lume, o lume nouă în care totul este dezavuat.

În prima parte întreaga atmosferă stă sub semnul misterului, a vrăjii, a descântecului, actantul principal fiind vrăjitoarea care prin gesturi, vestimentație, practici, dezvăluie practici ce țin de mit și simboluri

În a doua parte *”lumea de atmosferă”* stă sub semnul bizarului, a nonconformismului. Actanții sunt personaje ce vin de pe oriunde, se adună și petrec în cârciuma la *”Vițica blondă”*. Beau, glumesc, iau totul în derâdere, însăși sărbătoarea de Ajunul Crăciunului. Nimic din sacralitatea sărbătorii, totul sub semnul degradării sau poate a unei aparente degradări. Personajele au venit, petrec, apoi pleacă și nu întâmplător unul se adresează celorlalți cu *”Vagabonzi ai Crăciunului”*. Gesturi, comportamente, limbaj ce stau sub semnul kitsch-ului, al omului de nimic sau poate al omului care își ascunde astfel frustrarea la schimbarea lumii. Limbaj frust și nu de puține ori, trivial, expresie a firii unor personaje degradante, ce își râd într-o manieră tragic-comică de evenimentele din revoluție. Nu întâmplător apare ca personaj și Clovnul Nino, opus *”peștelui-amăgitor”* și *”peștelui-păstrugă”*. Se duce o lume cu misterele ei venind din mituri și vine o lume care pare că nu mai are nimic din cea de altădată, o lume distrugătoare de mituri.

Este de necontestat profunzimea filozofică cu care Fănuș Neagu privește lumea în devenirea ei. Este de necontestat și valențele un ei "mici capodopere" în ale creației acestui scriitor în- zestrat cu talent desăvârșit și cu o artă a "zicerii" desăvârșite în ciuda manifestării contro- versei.

Partea de final a povestirii cu amintirea Caterinei despre petrecerile din "casa" lui madam Alexianu, cât și scena în care se aduce în prim-plan gestul prinderii/împușcării unei păstrugi, dar nu oricum – relevă o altă simbolistică a peștelui și păstrugii, care evident trimite spre mentali- tatea personajelor acestea, bizare, și atitudinea lor de dezavuare a vechilor credințe.

Misterul și magia în credința vrajei și a vietăților-simbol pentru existența omului din comunitățile arhaice și tradiționale, dispar atunci când "ghicitul în cărți", descântecul, făcutul și desfăcutul vrăjilor și a farmecelor nu se mai manifestă ca "modus vivendi" în anumite momente ale vieții individului și/sau comunității și capătă un caracter "comercial", practicate din nevoia actantului/protagonistului de a supraviețui. În astfel de situații asistăm la un conflict între. "ce a fost" și "ce a devenit" magia, actul ritualic. O putem interpreta ca o disfuncție, dar și ca o involuție a mentalității sau o altă ipostază a mentalității insului și/sau comunității, sau ca o realitate generată de însăși existența la un moment dat. Din această perspectivă, evidențiem întâmplările trăite de Lișca, protagonista nuvelei.

Lișca, nevoită să plece din casa sa, bărbatul fiindu-i plecat la război, coliba de pe malul râului, a tatălui său și a celor patru frați, intră în conflict cu aceștia datorită neimplicării ei în munca de la cărămidărie. După bătaia primită de la tatăl său și la îndemnul acestuia, Lișca a pornit "să colinde ulițele cu ghiocul și cu cărțile ei soioase, amețind deopotrivă bărbați și femei". Ea le prezicea doar bucurii, care de multe ori aveau să nu se împlinescă. Faima Lișcăi s-a dărâmat, atunci când fiul uneia dintre femei, căreia Lișca îi prezise o mare bucurie, s-a înecat în râu. Vestea s-a răspândit și nimeni nu a mai primit-o. A devenit un personaj, un membru al comunității cu forțe oculte. Îndeplinise un fapt antisocial, o abatere de la normalitate. Dar se impune să subliniem că faptele Lișcăi nu se circumscriu anormalității și nici devianței căci nu se poate înscrie ca personaj, om al comunității în grupa de răufăcători. Ea face totul pentru a supraviețui; este o abatere care poate fi înțeleasă și într-un anume fel acceptată din perspectiva noastră. Și cu atât mai mult cu cât însăși comunitatea o acceptă pentru carisma ei și de aici încrederea care i se acordă. Nimic din comportamentul unei vrăjitoare. Totul pare normal, firesc.

Întâmplarea generează din nou conflictul cu tatăl și cu frații săi. Este evident că fapta anti-socială a Lișcăi este impusă, iar ea este nevoită să se supună dorinței și atitudinii despotice a tatălui

pentru a aplana conflictul, pentru a depăși o situație limită. După un timp Lișca își relua obiceiul de a ghici destinul din viața femeilor, dar acum gestul ritualic (și nu magic însă) se manifesta printr-un decânteț neînțeles, iar obiectele utilizate erau ”ciurul” și ”un foarfece”.

Destinul dur o urmărește însă pe tânăra și frumoasa țigancă, Lișca. După terminarea dansului, una din femei îi cere Lișcăi să descânte ciurul pentru a afla ce îi spune de despre bărbatul său. În sufletul țigăncii se naște o dramă, conflictul exterior cu tatăl, frații, cu lumea (atunci când a fost și cât a durat) dispare; se declanșează conflictul interior care dă vigoare narațiunii. Lișca trece prin trăiri greu de imaginat de femei și greu de înțeles doar când este privită tânăra femeie, căci ea știe că și de data aceasta descântecul și gesturile sale au fost o minciună; ciurul nu putea ști nimic. Memorabilă imagine a stării Lișcăi, iar scriitorul se dovedește a fi un fin analist al psihologiei insului aflat în situații limită.

Lișca trăiește drama femeii ce este nevoită să accepte duritatea vieții impuse de tată și frați, de bărbat, în genere, și încercând să-și depășească condiția-limită în care se află, practică gesturi ce țin de abaterea de la normă, de o anume devianță comportamentală, fără însă a deveni nici răufăcătoare, nici om fără căpătâi. Destinul său tragic, considerăm noi, stă poate sub semnul blestemului fiind știut că legile nescrise ale comunității arhaice țigănești nu permiteau ca femeile care ghiceau să-și ghicească lor însele sau rudelor, sau chiar membrilor din șatră.

Magistrală narațiune, desăvârșită creație reprezentând ca într-un scenariu de film ”o bucată” ruptă din realitatea unei vieți dure, a unui destin tragic. Tragismul destinului, dramatismul întâmplărilor ”se topesc” într-un sublim al trăirilor Lișcăi, pe de o parte, dar și a lectorilor, pe de altă parte.

Și chiar dacă inițial o cunosc parțial și superficial, ulterior îi vor descifra/demonta elemente constituante și vor înțelege.

CAPITOLUL VII

1. Teme în romanele fănușiene: continuitate, unitate în diversitate, teme și motive

Apariția primului roman fănușian *"Îngerul a strigat"* (1968) a surprins și a determinat totodată, o atenție deosebită acordată de critica literară noii ipostaze de prozator a talentatului și originalului scriitor, având în vedere că se impusese, până atunci, prin realizările sale incontestabile în cadrul prozei scurte. Și nu rareori, maeștrii ai nuvelisticii nu au mai înregistrat realizări deosebite în construcția discursului narativ tipic romanului.

"Îngerul a strigat" (1968), *"Frumoșii nebuni ai marilor orașe"* (1976), *"Scaunul singurătății"* (1987) și *"Amantul Marii Doamne Dracula"* (2001) sunt cele patru romane publicate până acum de Fănuș Neagu. Apariția primului dintre ele, *"Îngerul a strigat"* a determinat o puternică și multiplu motivată surprindere, aproape pe de-a-ntregul direcționată elogios. Nu atât prejudecata, cât talentul excepțional demonstrat de Fănuș Neagu în povestirea scurtă au putut justifica sur-priza. Nu sunt puține exemplele de prozatori care, desi excelenți mânăuitori ai instrumentelor nuvelisticii, au eșuat ori nu au înregistrat rezultate spectaculoase în tentativa de a le verifica în roman. Nuveliștii Gib I. Mihăilescu și Vasile Voiculescu sunt superiori romancierilor cu același nume. Ștefan Bănuțescu și o bună parte a prozatorilor optzeciști nu sunt nici ei concudenți când se supun acestui examen.

Lectura integrală a creației lui Fănuș Neagu, de la cronici la povestiri și nuvele, apoi la roman, coroborată cu o analiză de la detalii la sinteze, relevă existența continuității, pe toate palierele - de la teme și motive, la limbaj, onomastică și într-o viziune totală la o lume de atmosferă specifică și unică.

Acest spațiu unic al scrierilor lui Fănuș Neagu și devine astfel personaj principal al întregii creații, de la povestiri și nuvele până la romane.

Despre acest spațiu cu particularitățile sale din care și spre care evadează protagoniștii scrierilor lui Fănuș Neagu, am tratat într-unul din primele capitole ale lucrării noastre. Am definit acest spațiu ca acel acasă cu care insul este în permanentă comunicare.

Având în vedere acest aspect esențial al creației, Andrei Grigor subliniază valoarea simbolică de "axă a lumii fănușiene" ca urmare a analizei profunde a celor trei romane care abordează/tratează problematici diferite.

Autorul studiului analizează esența particularităților satului românesc, subliniind inițial concepția lui Lucian Blaga și concluzionând asupra reconstituirii subiective a locului de obârșie și a însemnătății acestui tip de imagine.

Ne-am permis analogia dintre concepția de sat-idee cu cea a spațiului-matrice din creația fănușiană – și pe care-l putem astfel denumi spațiu-idee – având în vedere observațiile lui Sebastian Moraru și comuniunea până la extaz a lui Fănuș Neagu cu natura lumii dunărene. Departate de intenționa să dăm o tentă ce trimite spre etnografie acestor inserții în lucrarea noastră, am considerat oportună prezentarea acestor observații pentru a argumenta o dată în plus esența creației lui Fănuș Neagu și anume : lumea dunăreană între realitate și ficțiune, spațiul-laitmotiv și personaj principal.

Și acest aspect se evidențiază într-o concordanță absolută în diversitatea problematică a celor trei romane, diferite prin tematica lor, unitare prin prezența axei lumii fănușiene. În lumea spațiului-matrice decodificăm o serie de credințe, obiceiuri ce trimit spre mituri, chiar dacă satul trăiește o desacralizare mai mult sau mai puțin vizibilă, mai mult sau mai puțin acceptată. În aceste coordonate apare în mod vizibil imaginea spațiului-matrice în scrierile fănușiene. De aici întoarcerea la mituri și simboluri care se convertesc în motive literare cu o simbolistică proprie. Acest aspect generează o altă coordonată a unității romanelor lui Fănuș Neagu, dincolo de diversitatea tematică. Parte motivele ce se regăsesc/întâlnesc în desfășurarea evenimentelor din romane au fost prezentate/analizate în capitolele de sinteză pe aceste aspecte, parte din ele vor fi tratate în prezentarea fiecăruia dintre romane. Se impune însă a aborda anumite motive ce trimit indiscutabil spre unitatea romanelor, dincolo de ceea ce am evidențiat până acum.

Un prim element al unității asupra viziunii despre lume, prezent în romane, este **cifra 3**. Sub semnul cifrei 3 care trimite spre o simbolistică universală, se află protagoniști și întâmplări din romanele care ne stau la dispoziție .

În *"Îngerul a strigat"* tragicul umbrește întreg romanul care se deschide și se închide cu moartea tatălui și fiului; îngerul strigă de 3 ori și în două rânduri vestește un sfârșit. La Bobotează se aruncă în apă pentru a prinde crucea, conform obiceiului, 33 de înotători. Familiile care pleacă din Plătărești, în surghiun, în Dobrogea, sunt în număr de 13, iar numărul țăranilor este 39 (numere compuse pe baza lui 3). Destinul lui Gică Dună stă sub semnul cifrei 3. Este însoțit pe parcursul vieții de 3 con-soarte. Ion Mohreanu vine din nou în Plătărești la 3 ani după război.

În *"Frumoșii nebuni ai marilor orașe"*, protagoniștii sunt în număr de 3 (Radu Zăvoianu, Ed Vardana, Ramințki). Prietenia lor ciudată, modul lor de viață boem și extravagant sau sub semnul simbolisticii acestei cifre.

În *"Scaunul singurătății"* în atmosfera din cârciuma Flamingo, se poartă o discuție între 3 protagoniști (Saltava, Leb Betleem, Gil), discuție ce va genera nararea faptelor/întâmplărilor, iar cei 3 devin personajele principale de necontestat, ale romanului.

Un alt element de unitate a romanelor în diversitatea lor problematică este prezența a două personaje care prin onomastică par diferite, dar în comportamentul lor în contextul scrierilor fănușiene se manifestă sub semnul sinonimiei. Ne referim în acest caz la clovn/bufon și nebun. Dincolo de a fi un artist comic de circ, persoană care întreține o atmosferă de veselie care face pe alții să râdă prin glume (clovn/ bufon) sau de a fi o persoană care suferă de o boală mintală, alienat (nebun), cele două personaje performează și alte trăsături care îi apropie ducând la asemănarea lor. Tot astfel, la nivel simbolic, termenul de nebun desemnează categorii diferite de personae, având caracteristici ce-l situează clar în afara societății, însă unele dintre ele neavând nimic de a face cu simptomatologia maladiei psihice. Astfel o legendă populară spune că există trei feluri de nebuni: acela care avea totul și pierde brusc totul, acela care nu avea nimic și care dobândește totul fără tranziție și nebunul bolnav mintal, la care se mai poate adăuga și un al patrulea – acela care sacrifică totul pentru a dobândi înțelepciune, inițiatul exemplar.

În imaginarul socio-cultural românesc, nebunul – nebunul satului, prostănacul, mutul – subsumează, orice persoană care nu reușește să se integreze din punct de vedere economic și social comunității în care trăiește: nu are familie, manifestă diverse bizarerii și excentricități, este suspendat

Regăsim cele două ipostaze ale personajelor care imprimă romanelor lui Fănuș Neagu un element de continuitate și unitate în *"Îngerul a strigat"* (clovnul/bufonul) și în *"Frumoșii nebuni ai marilor orașe"* (nebunul).

În ”*Îngerul a strigat*” eroul care joacă rolul de clovn este Che Andrei, erou al unui carnaval perpetuu. Îl caracterizează frenezia de a trăi, face din el o cutie de rezonanță a complexității lumii, un personaj răzvrătit, dar și un visător, cugetător, pentru care viața este o punte între moarte și naștere.

În ”*Frumoșii nebuni ai marilor orașe*” protagoniștii duc o viață ce stă sub semnul carnavalescului, a extravagantei, a neacceptării normelor sociale, a nonconformismului. Comportamentul lor se înscrie în coordonatele/valorile etice ce țin de zeflema, clewetire. Atitudinea lor este într-adevăr o nebunie frumoasă și nu întâmplător titlul romanului poartă în el o simbolică aparte. Într-un anume fel protagoniștii sunt nebuni de dorința de a fi liberi în fața normelor societății, de a epata, de a trăi binele și frumosul în felul lor. Poate este o refulare a înțeleptului, intelectualului, inițiatului.

Nebunii frumoși din romanul lui Fănuș Neagu par să îl aibă sfânt protector, pe Trif-Nebunul. Și astfel băutura, care se convertește în esența vieții protagoniștilor din roman, **vinul** devine și el un element de unitate a romanelor fănușiene, ca de altfel al întregii creații (menționăm starea de extaz generată de consumul vinului, a băuturii în genere).

CAPITOLUL VIII

Concluzii

- Unul dintre corifeii generației șaozeciste, alături de Augustin Buzura, Petre Sălcudeanu, Constantin Țoiu, Marin Preda, Mircea Ciobanu, Dumitru Radu Popescu, Ștefan Bănuțescu, Sorin Titerl, este și Fănuș Neragu care ilustrează în operele sale, Câmpia Bărăganului, locul copilăriei sale.
 - Prozatorul construiește o punte între nou și vechi, între vremurile trecute și cele prezente dar și epicul este valorificat într-o formă modernă și oglindește realitatea omenească, scoțând în evidență banalul ei.
 - Este conturat și prezentat într-un mod special, spațiul-matrice, dominat de mister, iar omul se manifestă în libertatea și simplitatea lui.
 - Limbajul este unul încifrat, dar ajută la descifrarea conflictului narațiunii, metafora ajută la construirea unor imagini excepționale, cuvântul are valori și sensuri multiple, toate fiind cu valoare de simbol.
 - Satul este un univers mitic alături de universul citadin unde țăranul va fi înlocuit de intelectual.
 - Adevărul istoric este pus față în față cu adevărul indivizilor care parcurg un drum inițiativ într-o lume închisă iar caracterul lor violent le influențează viața și modul de a gândi.
 - Povestitorul manifestă un talent extraordinar care se bucură de o imensă fantezie și este socotit ca fiind un ”artist al cuvântului”.
 - Creațiile sale conturează un topos unic, cel al plaiurilor dunărene, iar actanții nu au capacitatea de a-și hotări soarta, ei sunt oameni simpli care încearcă să-și depășească condiția, sunt ritualici, își pun speranța în semne, cifre și elemente ale hazardului.
- Scriitorul creează o lume de atmosferă în care spațiul-matrice, cu natura lui unică și misterioasă reverberează în sufletul actanților, așa cum trăirile acestora sunt într-o interdependență cu coordonatele spațiului-matrice.
- ”Lumea de atmosferă” în scrierile fănușiene se constituie ca un liant între proza scurtă și romane. Din această perspectivă sunt evidențiate elementele de continuitate între nuvele, povestiri și romane.

- Luna este un motiv important în operele corifeului '60 , la fel cum ea apare și în opera eminesciană.
 - Universul prezent în construcțiile sale este unul autentic românesc, unde oamenii țin la simbolurile și sărbătorile moștenite de la străbuni. Nu întâmplător am abordat prezentarea și performarea credințelor și obiceiurilor din perspectiva viziunii lui Fănuș Neagu.
 - Imaginile uimitoare care surprind pregătirile făcute de eroi pentru cele trei evenimente din viața omului: nașterea, nunta și moartea, sunt îmbinate cu cele pentru sărbătorile creștinătății.
 - Fănuș Neagu nu are o tehnică specială a construcției dar dă viață unor povestiri apreciate de critica literară și care amintesc de Ion Creangă.
 - Povestirile nu au un fir epic bine conturat, naratorul este pasionat de ficțiune viziunii sale mitice.
 - Romanele sale au o construcție sigură, realistă și în mare parte epic, iar tragismul vine din lumea fără perspectivă, sumbră cu reguli proprii și stricte.
 - Saltul de la povestire la roman este realizat cu un talent inconfundabil și oglindește vocația scriitorului care are un teritoriu bine delimitat, o frază presărată cu metafore și foarte bine vorbită, adică, un stil propriu.
 - Motivele literare abundă în operele sale, iar stilul oral se realizează la cel mai înalt nivel. Acestea trimit spre mituri, spre sacru și nu întâmplător evidențiem relația mit-simbol- motiv-poveste.
 - Sunt construite riguros capitolele care surprind zilele de sărbătoare, datinile dar și viața autentică a satului românesc.
 - Actanții sunt plimbați dintr-o parte în alta, dar se întorc mereu la origini, întâmplare care dezvăluie spiritul de aventură al scriitorului, iar întoarcerea vine parcă ca o reabilitare a dezrădăcinării. Asistăm astfel la o esențializare a locului de obârșie , a aceluia acasă și aici versus dincolo, departe.
- Este clară setea de cunoștere a locurilor și obiceiurilor necunoscute dar și ape-titul de a vedea oameni noi, aspect manifestat constant de către scriitor.
- Natura devine un "personaj" important al acțiunii, dar independent, fiind martor și protagonist la ceea ce se întâmplă. Comuniunea omului fănușian cu natura este indestructibilă și trimite spre relevarea relației microcosmos și macrocosmos.
 - Desfășurarea evenimentelor, lumea de atmosferă din scrierile fănușiene evidențiază performarea diferitelor categorii estetice care devin coordonate ale comportamentului actanților de la gesturi

cotidiene sau ritualice până la limbaj. Decodificăm deopotrivă, sublimul și poeticul, frumosul, binele și adevărul, dar și grotescul, bizarul, urâtul, ironia, trivialul.

- Deși scriitorul este un "rural" el împletește tradiționalismul cu modernismul, iar în operele sale există "povestea în poveste", iar spațiul-matrice, Bărăganul, capătă dimensiuni și o simbolistică originală și unică.
- Protagonștii sunt dornici să vorbească, narațiunea realizându-se cu un talent aparte, astfel încât prozatorul clădește ceva deosebit care nu s-a mai întâlnit până la el.
- Sunt prezente simboluri și parabole care prin mesajul lor configurează un roman al existenței, fără o construcție riguroasă. Unitatea în diversitatea problematică a romanului, este dată de prezența unor simboluri ce trimit spre magic (vezi cifra 3), spre o simbolistică precreștină și creștină (cifra 3; simbolistica vinului cât și a unor protagonști precum bufonul, clovnul nebunul).
- Umanul este prezent în situațiile grave și nefericite și nu de puține ori în mod picaresc, toate acestea dând culoare specifică operei.
- Romanele aduc în scenă evenimentele unei colectivități dintr-un spațiu bine delimitat, trăind o adevărată dramă și care vrea să înfrunte tăvălugul istoriei.
- Performanța stilistică și rafinamentul, alături de simțul dezvoltat al caracterului, definesc stilul inconfundabil al romancierului care ilustrează într-o povestire, destine memorabile, o psihologie.
- Modernismul este prezent prin inserția fabulosului în cotidian, prin simpatia manifestată pentru formule oraculare, prin trecerea granițelor neverosimilului, prin limbaj.
- Sunt întâlnite simetrii și numere cu valori divinatorii (reamintim întâmplări și destine ce stau sub semnul cifrei 3 cu simbolistica și magia ei).

Actanșii nu reușesc să se individualizeze, ei își duc viața cu exaltare, plini de fantezie, fără identitate dar reduși la un regim ritualic restrâns.

- Portretele hoșilor din această "lume buimacă" sunt conturate și definite într-un mod unic, datorat argoului stăpânit foarte minușios de romancier.
- Se întrezăresc, în orizonturile romanului, implicațiile străvechi ale epicului care creează o "geografie" imaginară.
- Romanele se bucură de o tematică polivalentă – erotic, țărănesc, de război, mitic- unde mesajul autocriial este puternic dovedindu-se ca un roman baladesc unde realitatea este prezentată în chip rapsodic, unde schimbarea planurilor și povestirile în ramă, se îmbină.

- "Craii" deși sunt intelectuali, ei își au originea clară, sunt fii de țărani care își păstrează obiceiurile și sunt purtătorii unei drame a creației.
- Respectând formula "teatrului în teatru", în roman este intercalată și o nuvelă.
- Dorințele eroilor sunt comune și ei manifestă o slăbiciune pentru gesturi și vorbe teatrale, spre spectaculos, iar viața lor la fel ca tuturor actanților fănușieni, este scăldată în mult alcool și violență, cu un apetit ieșit din comun pentru înjurături și limbaj "colorat".
- Astrul tutelar – luna, marchează existența eroilor atât pozitiv cât și negativ, având în unele situații puterea de a lua mințile oamenilor sau chiar viața.
- Credința este purtată pe umerii actanților care o certifică fără să o recunoască.
- Excepția este reprezentată de miros, iar unicitatea de realitatea olfactivă.
- Protagonistii "buimăciți" manifestă o deosebită plăcere de răzbunare, de culpa- bilitate, dar și capacitatea de a spera, în ciuda torturilor fizice și psihice la care sunt supuși.
- Drumul către romanul fănușian este deschis, fără îndoială, de povestirile sale care corespund cerințelor sfârșitului de deceniu al șaselea și începutul deceniului al șaptelea.
- Apare noțiunea de rege, rege care ajunge să fie detronat de tot ceea ce este nou, ajunge să nu mai fie ascultat, iar conflictele dintre vechi și nou se manifestă sentimental și erotic.
- Povestirile au o epică simplă dar dozată corespunzător, secvențele fiind deosebite și integrându-se în cumulusul narativ.
- Prozatorul este un susținător al procesului de modernizare a prozei românești, fapt rezultat din prezența firului realist regăsit în opere și printr-o manifestare constantă spre religios, ilustrând fenomenul social al vremii – migrarea la oraș.
- Eroii sunt supuși unei fine analize psihologice care are drept scop scoaterea la lumină a trăirilor interioare și a comportamentului.
- Amprenata politică a vremurilor își face simțită prezența și în proza fănușiană, ilustrând traumele oamenilor supuși terorii și suferințelor fizice și psihice.
- Trăsăturile fizice ale eroilor se află în strânsă legătură cu caracterul iar ei trăiesc într- o adevărată comuniune cu natura, speranța este cea care le îndrumă pașii în lungul drum al vieții.
- Femeia este supusă agresiunilor de tot felul și poartă cu ea, paloșul supunerii. Imaginea femeii este controversată în viziunea scriitorului. Portretul acesteia se conturează pe diferite paliere (comportament, de la simple gesturi la iubirea sălbatică, vestimentație) alcătuit din umbre și lumini. Femeia este și înger și demon.

- Întâlnim personajele ”picaros”, care manifestă o plăcere deosebită pentru călătorii, aventură, vagabondaj, curioși să investigheze necunoscutul dar și spațiu (amintim printre acestea pe Ion Mohreanu și Adrian Zogafi).
 - Un alt element al modernității constă în finalul deschis al unor povestiri, iar ambiguitatea din punct de vedere literar este dată de conflictele erotice și maturizările psihologice ale unor protagoniști.
 - Este creionată mulțimea, ca un întreg cu interese și speranțe comune și care se identifică cu mediul în care trăiește.
 - Se conturează o predilecție clară spre religie, religios dar și spre practici păgâne, sunt amatori de descânțece și ierburi făcătoare de minuni.
 - Evenimentele se desfășoară într-un ritm alert și au loc în preajma unor sărbători religioase importante – Crăciunul, Anul Nou, Paștele, Sfânta Marie, Lăsata-secului – prilej bun pentru a consuma alcool și a-și manifesta speranța.
 - Cu mare finețe artistică sunt surprinse efectele devastatoare pe care le-a avut colectivizarea asupra țăranilor dar și comportamentul acestora care se schimbă radical, iar noțiunea de prieten, vecin, dispare și fiecare se ferește de tot ce mișcă în jurul său pentru că frica va de a fi turnat plutește în aer, astfel ajungându-se la degradarea ființei umane.
- Se confirmă echivalența autor-narator-personaj, fiind valorificat discursul narativ la persoana I și elemente autobiografice, acestea dând senzația de autenticitate.
- Hazardul stăpânește lumea care aparține ritualurilor creștine dar și păgâne, ilustrând cele două fațete ale existenței , cea exterioară și cea lăuntrică și care la un mo-ment dar se vor amesteca și nu se vor mai distinge.
 - Scriitorul manifestă caracterul realist în mai toate cazurile, având un incipit abrupt sau / și personaje construite riguros, personaje care sunt niște sacrifice ai destinului și care învață să facă față, să se adapteze și să găsească soluții pentru a putea supraviețui.
 - Conflictele sunt de toate genurile - între generații, erotice, psihologice, erou- divinitate, erou-natură, iar deznodământul este de cele mai multe ori, tragic.

Cuvinte cheie:

câmpie, spațiul brăilean, bălți dunărene, natura, spațiu-matrice, grotesc, sublim, timpul, obiceiuri, tradiție, sărbătoare, ritualuri, destin, luna, astru, mit, vin, violență

Cuprins

CAPITOLUL I.....	2
1.1. Personalitatea lui Fănuș Neagu în contextul generației ‘60	2
1.1.1. Generația ‘60 – Coordonate generale – continuitate/discontinuitate; receptare critică.	2
1.2. Creația lui Fănuș Neagu între tradiție și contemporaneitate, între continuitate și noutate, între originalitate și unicitate	3
CAPITOLUL II.....	4
2.1. Atmosfera în scrierile fănușiene:natura, spațiul,timpul	4
2.1.1. Natura	4
2.1.2. Spațiul.....	5
2.1.3 Timpul.....	6
CAPITOLUL III	8
1. Obiceiuri - credințe – sărbătoare.....	8
CAPITOLUL IV.....	10
1. Întâmplări și Destine.....	10
CAPITOLUL V	13
1. Motive și Simboluri.....	13
CAPITOLUL VI.....	16
1. “Lumea de atmosferă” în povestiri și nuvele. Exemplificări	16
Ecoul stepei.....	17
Vagabonzii Crăciunului	18
CAPITOLUL VII	21
1. Teme în romanele fănușiene: continuitate, unitate în diversitate, teme și motive.....	21
CAPITOLUL VIII.....	25
Concluzii	25
Cuvinte cheie:	29